

Bariş Sabretmekle Mümkün*

Vahap Coşkun

Doç. Dr. | Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

liberal düşünce Yıl 19, Sayı 75, Yaz 2014, s. 19-22

Democratic Progress Institute (DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü), toplumsal sorunların demokratik şekilde çözümüne kafa yoran İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu. Enstitü çalışmalarında, sorunların taraflarını bir araya getirmeyi, onların bilgi, fikir, kaygı ve önerilerini birbirleriyle paylaşmalarını sağlamalarını ve böylelikle demokratik bir zemin oluşturmayı amaçlıyor. Direktörlüğünü Kerim Yıldız'ın yürüttüğü DPI'nin Uzmanlar Konseyi'nde Britanya'dan ve Türkiye'den birçok tanınmış sima bulunuyor.

DPI'nin faaliyetlerinde deneyim paylaşımı önemli bir yer tutuyor. Farklı ülkelerin benzer sorunları yerinde inceleniyor, tarafların görüşlerine başvuruluyor, karşılaştırmalı analizler yapılıyor, ortak ve farklı noktalar tespit ediliyor. Bu bağlamda DPI, Kürt meselesine ilişkin Türkiye, Güney Afrika, İrlanda ve Almanya'da birçok çalışma yaptı.¹

Geçen hafta da İrlanda'nın başkenti Dublin'de **“Çatışma Çözümünde Sivil Toplumun Rolü: İrlanda Deneyimi”** başlıklı bir çalışma ziyareti düzenledi. Gazeteci, akademisyen ve STK temsilcilerden oluşan bir grupla birlikte bu çalışmaya katıldım. Üç gün boyunca yapılan toplantılarda amaç, başta sivil kuruluşları olmak üzere farklı aktörlerin çözüm sürecinde nasıl bir yol izlediklerini tartışmak ve tecrübelerinden istifade etmektir. Bunun için si-

* Bu yazı 24.04.2014 tarihinde, Star Gazetesi'nin Açık Görüş isimli ekinde yayınlanmıştır.

1 DPI'nin rapor ve incelemelerine <http://www.democraticprogress.org/> adresinden ulaşılabilir.

yasetçiler, yöneticiler, medya mensupları, hükümet temsilcileri ve din adamları ile görüşmeler yapıldı.

Ortak Dersler

İrlanda deneyimini daha önce iki defa **Jonathan Powell**'den dinlemiştim. Powell, Tony Blair'ın baş müzakerecisi idi, sürecin başlamasında ve anlaşmayla neticelenmesinde birincil derecede önemli bir rol oynamıştı. Powell bugün de çatışma çözümü denilince akla gelen sayılı uzmanlardan biri; nitekim halen Ortadoğu, Lâtin Amerika ve Asya'da yaşanan çatışmaların çözümü üzerine çalışan ve devletten bağımsız olan bir arabuluculuk kurumunu yönetiyor. O, bir kuyumcu titizliği ve sabrıyla sürdürdüğü süreçten çıkardığı dersleri bizimle paylaşmıştı.

Bu kez karşı tarafı –İrlandalıları- dinleme fırsatı bulduk. Onların meseleye nasıl baktıklarını gördük, algılarına ve düşüncelerine ilk ağızdan tanık olduk. Onların anlatımları, bazı hususlarda ayrışsa da, çoğunlukla çıkarılan derslerin benzer olduğuna işaret ediyordu.

Dublin'deki çalışmamız, hoş bir tesadüfle, İngiltere ve İrlanda için tarihi addedilebilecek günlere denk geldi. Bizler Dublin'de toplantılara girip çıkarken İngiltere Kraliçesi, İrlanda Cumhurbaşkanı'nı kendi sarayında ağırlıyordu. İrlanda'nın bağımsızlığını kazanmasından beri ilk kez gerçekleşen bir olaydı bu. Ve sadece İrlanda Cumhurbaşkanı değil, IRA'nın efsanevî isimlerinden Martin McGuinness de Kraliçe'nin konuklarından. Dün kanlı bıçaklıydı bu insanlar ve birbirlerini **“düşman”** olarak görüyorlardı. Oysa bugün aynı kare içindeydiler. Tablonun kendisi çok öğreticiydi.

The Troubles

Elbette bugüne kolay gelmedi. Çatışmanın 800 yıllık bir tarihsel arka planı var. 1700'lerden itibaren İrlanda'nın İngiliz yönetimine tabi olması, İrlandalılar arasında bir bölünmeye sebep olmuş. İrlandalılar, İngiltere taraftarı **“birlikçiler”** ile bağımsızlık ve İngiltere'den ayrı bir parlamento isteyen **“milliyetçiler”** olarak ikiye ayrılmış. Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde İngiltere, kendisine karşı başlatılan mücadeleyi kontrol altına almak için İrlanda'yı ikiye bölmüş. Kuzey İrlanda'yı Britanya'ya bağlarken, Güney İrlanda bağımsızlığını kazanmış.

Ancak İrlanda sorunu bununla hallolmamış. Kuzey İrlanda'da İngiltere'ye bağlılığını devam ettirmeyi isteyen Protestan çoğunluk ile İngiltere'den ayrılıp İrlanda'ya katılmak isteyen Katolik azınlık arasında çatışmalar sona erme-

miş. IRA, 1968'de şiddet eylemlerine başlamış. 1972'de İngiltere, İrlanda'da yönetime el koymuş. 1968'den 1998'e kadar geçen süre –daha ağır tabirler kullanmaktan kaçınmak için- *The Troubles* (Sıkıntı Yılları) olarak adlandırılmış. 30 yıllık sıkıntılı dönemde IRA ile İngiltere ordusu ve Protestan örgütler arasındaki çatışmalarda 3.500 kişi hayatını kaybetmiş. Kuzey İrlanda'nın nüfusunun 1.5 milyon olduğu düşünüldüğünde, 3500 ölümün neye tekabül ettiği daha iyi anlaşılır. 30 yıllık Sıkıntı Yılları (*The Troubles*), 1998'de *Good Friday* (Hayırlı Cuma) *Anlaşması*'nın imzalanmasıyla sona ermiş.²

Bölünmüş Toplum

Peki, kendilerinin ifadesiyle “dünyanın en bölünmüş toplumu” olan İrlanda'da bir barış anlaşması yapmak nasıl mümkün olabildi? Sosyal ve fizikî bölünmüşlüğün had safhada olduğu, bu sebeple herkesin çatışmanın bir parçasına dönüştüğü bir ortamda barışa giden yol nasıl açıldı?

Süreci başlatan en önemli unsur, çatışmalarla ve güvenlik tedbirleriyle bir sonuca ulaşılmayacağı düşüncesinin her iki tarafça da kabul edilmesi. IRA da, İngiltere de bir noktadan sonra bu fikri benimsiyor. Ayrıca silah yerine oy sandığıyla mesafe alınabileceğinin görülmesi, şiddetin cazibesini düşürürken diplomatik ve demokratik mekanizmaları öne çıkarıyor. Barışın inşası öncelikle barışa odaklı bir sürecin başlatılmasını zorunlu kılıyor. Süreç başlatıldığında, her iki taraf da kendi taleplerinin tamamen karşılanmayacağını ve bir şeyler kaybedeceğini baştan kabul etmiş oluyor. Bu nedenle süreci başlatmak, başlı başına mühim bir karar vermek anlamına geliyor.

Bundan sonra ise süreci daimî kılmak gerekiyor. Burada devreye giren birçok faktör var. Meselâ uluslararası aktörler. İrlanda, bu bakımdan çok şanslı. Zira hem süreç esnasında, hem de sürecin öncesinde ve sonrasında büyük bir destek görmüşler. Bilhassa Amerika'nın belirleyiciliğinin altı çizilmeli. ABD'deki büyük İrlandalı nüfus ve güçlü lobi nedeniyle hemen her ABD Başkanı bu süreçle yakından ilgilenmiş. Meselâ Clinton çok önceden Sin Fein ve IRA ile ilişkiler kurmuş. AB, tümüyle sürecin arkasında durmuş. Yetki devri ve çok katmanlı politik kurumların oluşturulması gibi hassas işlerin üstesinden AB desteği ile gelinmiş. AB fonları ile İrlanda ekonomisi güçlendirilmiş. Kanada, Güney Afrika, Yeni Zelanda ve Finlandiya gibi ülkelerden kendi sorunları ve tecrübelerine dair bilgi desteği alınmış. Uluslararası aktörlerin ekonomik yardım, gözlemci ve uzman desteği, özellikle spesifik konularda ve tarafların güven üretmediği alanlarda çok işlevsel olmuş.

² Hayırlı Cuma Anlaşması için bakınız: <http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2014/02/TURKISH-PDF.pdf>

Sürecin kapsayıcı olması, sürdürülebilirliğini temin etmede önemli bir fonksiyon icra ediyor. Süreç salt çatışan taraflar arasında ve siyaset sahnesinde yürütülmemeli. Bu, başlangıçta zorunlu bir hal olabilir. Ama zaman ilerledikçe, aktörler ve sektörler düzeyinde süreç çeşitlendirilmeli. Küçük partiler ve STK'lara yer verilmeli. Herkese müdahil olma imkânı sunulmalı, sürecin kapısı onlara açık tutulmalı. Kültür, turizm, ulaşım, eğitim, medya, spor, enerji, vb. sektörlerdeki fırsatlar değerlendirilmeli. İşsizliğin ve eğitim olanaklarından mahrumiyetin süreci zorlayacağı göz önünde tutularak ekonomik gelişme teşvik edilmeli. Sürecin herkesi içermesi, hem sürecin politik çatışmaların nesnesi olmasını engeller, hem de süreci sabote etmek isteyen grupların tesirlerini asgariye indirir.

“Proje” Değil “Süreç”

Gerek STK temsilcileri, gerek devlet yetkilileri olsun bir konunun üzerinde durdular. O da barışın, bir “proje” değil “süreç” olduğuydu. Kuşaklar arası çatışmanın olduğu bir yerde tarafların birbirlerine güven duymaları ve kısa bir zaman zarfında barışa ulaşmaları mümkün değil. Bu nedenle barış uzun vadeli düşünülmesi ve barışa doğru ilerlerken sabırlı olunmalı. Tereyağından kıl çeker gibi rahat bir şekilde ilerlemez barış süreci. Doğrusal bir hat izlemez barış süreci, inişler ve çıkışlar olabilir. Çünkü taraflar arasında aşırı örselenmiş olan güveni temin etmek zaman alabilir. Bazı gruplar geçmişe saplantılı bir ilgi duyup, geçmişteki kötü hatıraları her daim ayakta tutmak ve topluma yeniden travma yaşatmak isteyebilirler. Veya politik kaderlerinin çatışmanın devamına bağlamış marjinal gruplar olabilir. Bunların faaliyetleri birtakım sorunlar doğurabilir. Bunlar normaldir. Önemli olan bu zorluklar ve sorunlar karşısında süreci devam ettirme iradesi ve liderliği göstermektir. Süreci sürdürmede tutarlı davranmak, küçük de olsa sürekli adım atmak ve boşlukları doldurarak süreci yapılandırmak, sürece güveni artırır.

Toplantıların birinde konuşmacılarından biri Tolstoy'un Anna Karenina'sının giriş cümlesine atıfta bulundu: *“Bütün mutlu aileler birbirine benzerler. Her mutsuz ailenin ise kendine özgü bir mutsuzluğu vardır.”* Şüphesiz, bizim mutsuzluğumuz da bize has. Çözümü kendimiz üreteceğiz. Ama bu, başkalarının çözüm bulmaya çalışırken yaşadıklarından kendi payımıza dersler çıkarmamıza engel değil. Bu çerçevede İrlanda tecrübesi çok büyük bir önem taşıyor ve hâlâ ondan öğreneceğimiz çok şey var.